

2017

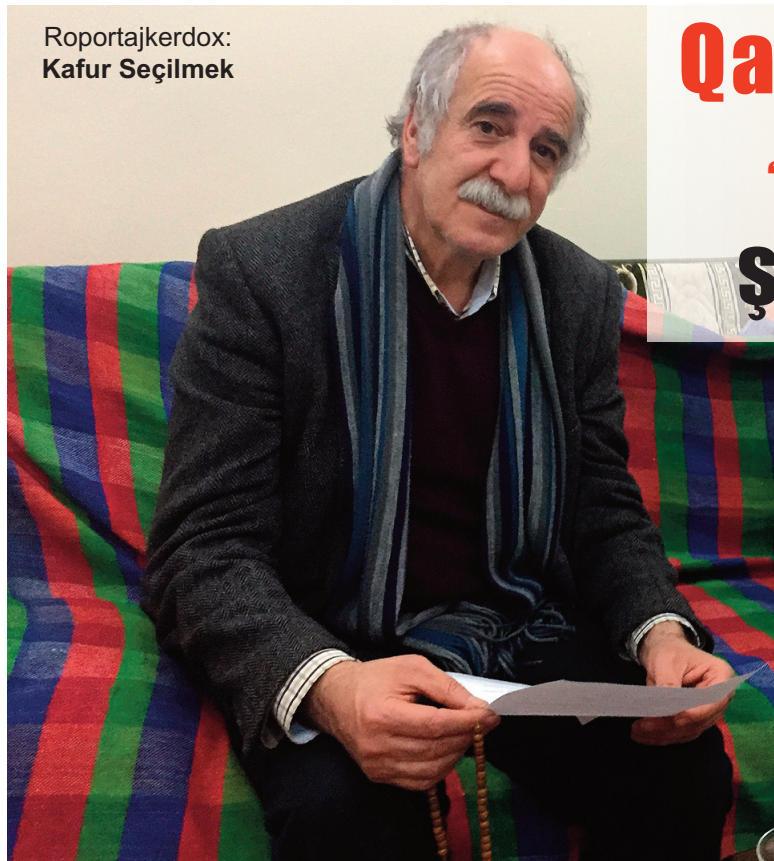
Serrnewe
û Gaxanê
şîma fîraz bo

QEDERE

Ena sanîye ra ver, çîyo ke biyo û şîyo ra ti eşkenê vacê "qedere!" Labelê ena sanîye ra pey ma nêşkenê her çî ra vacê "qedere!" Çimkî kesî Lewhê Mahfuzî nêdîyo seyîn o. Çîyo ke biyo hameyo ca. La çîyo ke hema yeno, ma nêzanê seyîn yeno ca. Aye ra, seba wextê ameyoxî ma nêşkenê vacê "qedere" û îradeyê xwu yê azadî mesûlîyet ra bixelesnê...

Qutbedîn Nurlubaş

Roportajkerdox:
Kafur Seçilmek

Qadîr Büyükkaya: "Kilîtê zîwanî şuûrê mîllî yo"

Şaîr Qadîr Büyükkaya: "Amerîka de qe-bîleyî estê, verê millet biyê. Dima bî qebîleyî, dima bî çend kesî. Nika vanê jew îxtîyar esto. Ê milletî ra, a qebîle ra jew mendo. Nika zî-wannasan o giroto muhefeze, o zîwano ke înan qisey kerdê, boka bigêrê qeydî bin. Jew merdim mendo, wazenê ê jew merdimî ra zî-wanê bireynê. Ê ma, ma a mustewa de nîyê, ma hewna o sewîye de nîyê, ama gerek ma bîzanê. Eger ma tedbîrê xo nêgerê, ma do jî meşt millet ra bibê qebîle, qebîle ra jî bibê kesî û dima jî vinî bê."

4-5

Çewlîg de, Deştê Çebaxçûrî de, mabeynê Madrage û Tarbasûnî de bi nameyê "Gola Bizrigan" yew gola tebîî esta. Girdîya xo des-duyes donimî û merkezê Çewlîgî ra nîzdiyê 15 kîlometreyî dûrî ya.

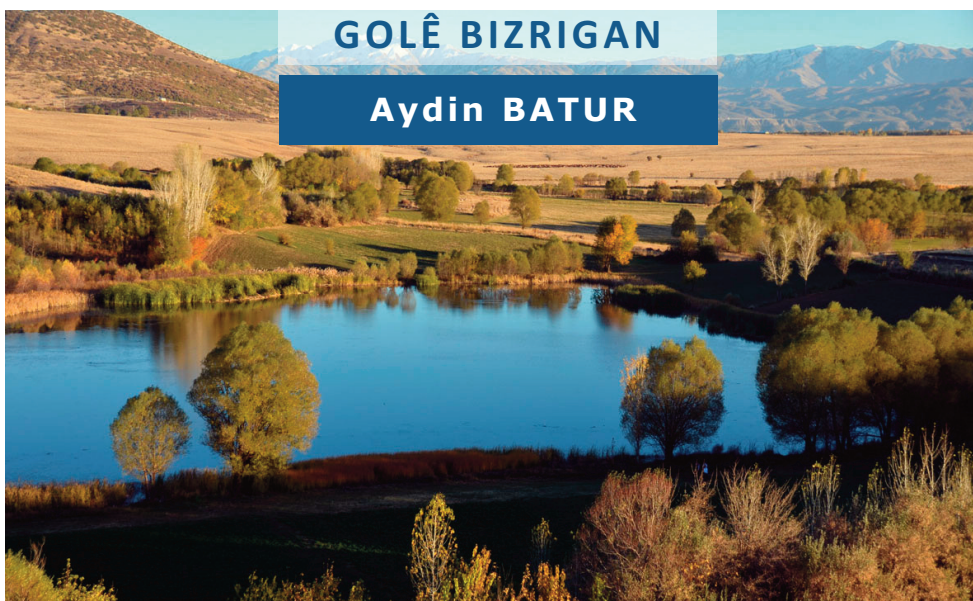
Vextêk Gola Bizrigan de xeylê bizrigî (zelû; sülûk) bibî, ino semed ra vato "Golê Bizrigan". La dewlete yew cins maseyî ardî eşî na gole. Ê maseyan pêro bizrigî werdî qedênayî, nika bizrigî tede nêmendê. Bizrigî tibê alternatîfî de, yanî dermanê kurmançî de bi destê hekîman tedawîyê varîsî de yenê gurenayîş. Sewbîna zî, leşê merdimî ra gwîna pîse sipenê û merdimî tedawî kenê.

Xoza û cayê Gola Bizrigan xeylê rind û enteresan o. Dormale û zereyê gole de hîna zaf werdegê yabanî û zaf tewir teyrî ciwîyenê. Semedê nê teyran û xozayê ucayî xeylê însanî yenê gole ziyaret kenê. Bilhesa veyveyan ra ver fotografan-toxî veyve û zamayî anê, verê gole de fotografan ancenê.

Deştê Çebaxçûrî mîyanê çahar koyan de ca gêna. Derya ra berzîyê xo 1150 metreyî ya. Sûka Çewlîgî hetê rojawanê Deştê Çebaxçûrî de ca gêna û koyê ke hetê rojawanê deşte de yê, sûka Çewlîgî binê ê koyan de ya.

Mîntiqaya Deştê Çebaxçûrî de nê dewî estê:

- 1-Xerîb (Garip)
- 2-Takuerûn (Büyük Tekören)
- 3-Madrag (Çeltiksuyu)

GOLÊ BIZRIGAN

Aydin BATUR

4-Tarbasûn û Hecî Çayir (Sarıççek)
5-Aftor (İnalı). Na dewe nika mehlaya Çewlîgî ya.

6-Çewlîg/Çebaxçûr (Bingöl). Cuwa ver nehîya/qeza bî, 1936 de bi bajar.

7-Sîmûnî (Simani). Na dewe nika mehlaya Çewlîgî ya. Cuwa ver dewlete nameyê na mehla kerd Kaleönü, dima beledîyeya Çewlîgî nameyê ci bedelna kerd Simani.

8-Sîmsuer (Ekinyolu)

9-Dik (Dikköy)

10-Kûrik (Kumgeçit)

11-Sini û Welûn (Güveçli)

12-Fekçûnî (Çayağzı)

13-Xêyd (Çayboyu)

14-Xiraba û İbrayîmûn (Gözeler)

15-Derê Nazîk (İncesu)

16-Çîlkûnî (Yeniköy)

Mîyan û kiştê Deştê Çebaxçûrî ra xeylê çem û layî vîyarenê, coka

deştêka bereketin a. Tede zîraet beno û sebzeyêko zaf weş reseno. Hetê başûr û rojhelatê na deşte ra Çemê Mûradî vîyareno. Awê Gûenigî (Göynük Suyu), Layê Zacî yanî Awkê Xêyd (Gayt Suyu) û Awkê Saxyerî (Çapakçur Deresi) zî koyan ra yenê, deşte ra şîne rişyenê Çemê Mûradî ser.

Tîya ra se serrî cuwa ver armenî û kirdî Deştê Çebaxçûrî de pîya meskûn bî. Bilhesa Madrag, Xiraba, Tarbasûn, Sîmûnî, Dik û Derê Nazîkî de pîya bî. Tehcîr ra pey na mîntîqa de armenî nêmendî. Her çiqas kesê ke defîne dima geyrenê û mezelan kenenê, mezêlê armenîyan tehrîf kerdê zî, nika gama ke însan mezel-cayanê nê dewan ra geyreno, tede berkûele û kerrayê mezelanê mesîhîyan vînenê.

Verê cû zafê arazîyê Deştê Çebaxçûrî began destê de bî. Nika peynameyê famîlyaya nê began bi tirkî "Ertuğrul" o. Vanê nê begî eqrebayê karakeçîlyanê Sêwregî yê. Wextê dewleta Usmanîyan de, hetê dewlete ra bi meqsedê kontrolkerdîş û îdareyê şarî erşawîyayê Çewlîgî. Labelê dima ê mîyanê kirdanê Çewlîgî de asîmîle bîyê û bîyê kird.

Şarê mîntiqaya Deştê Çebaxçûrî ser o tesîrê famîlyaya nê began bibi. Nê begî dewanê na mîntîqa ra Sîmsûer, Sini, Tarbasûn, Xerîb û Madrag de meskûn bî. Şêx Seîd amebi mîntiqaya deştê Çewlîgî, uca de semedê herbî şarê na mîntîqa ra desteg vaştîbî. Yew qîsmê beganê Çewlîgî paştî daybî Şêx Seîdî û herb de ca girewtîbî. Maxlûbîyetê kurdan ra dima sey zafê rîsipîyanê kurdan ê begî zî hetê dewlete ra tewqîf bîyî û dima îdam bîyî.

Famîlyaya nê began ra Derdê Mîrûn dewanê Deştê Çebaxçûrî dewa Sini ra (Güveçli) xanima Begê Sinî bî û hîrê lacê aye bibî. Hîrê heme lacê eye zî xort û egîd bî. Nameyê lacanê aye ra yew Seîd, ê bînî zî Faîq û İbrahîm bîyê. Serra 1925 de herbê Şêx Seîdî ra dima dewlete hîrê lacê Derdê Mîrûn tewqîf kerdî. Dima dewlete lacanê Derdê Mîrûn bena Xarpêt, uca de mehkeme kena û serra 1926 de hukmê îdamî dana înan. Her hîrêyine zî pîya û yew ca de verê çimê Derdê Mîrûn de îdam kena.

Çewlîg, 30.11.2016

**EDÎTORÎ
RA**
Roşan LEZGÎN

Ma kurdî sey mîlet bi nasname, kultur, ziwan û welatê xwu wa bindestê mîletanê bînan ê. Îradeyê ma yê mîlî tecelî nêkerdo; ma bêstatu yê. Coka wezîfeyê eslî yê ma kurdan no yo ke ma îradeyê xwu yê mîlî vejîn meydan û sey mîlet, sey netewe, erdê xwu ser o muqtedîr bin. Seba nê amancî mucadeleyê ma heq o; eynî wext de ma ser o ferz o. La gereka ma esla xwu vîr ra nêkin, mucadeleyê heqîye bi metodanê neheqan nêbeno!

Mîletê kurd hereketê Bedirxan Begî ra nat mucadeleyê mîlî keno, wazeno erdê xwu ser o muqtedîr bo. Şêx Ubeydulahî seba nê amancî vera Usmanîyan û Qacaran şer kerd. Hereketê Qoçgîrî dima Şêx Mehmûdê Berzencî Silêmanîye de îradeyê mîlî yê kurdan îlan kerd. Xalit Begê Cibrî û hevalanê xwu Erzirom de Komîteya Îstîqlala Kurdistanî-Azadî na ro; peyplanê herbê Şêx Seîdî de no hereket estbi. Xoybûnî şerê Agirî organîze kerd... Nê hereketî ser nêkewê zî dîyardeyê zaf muhîm yê tarîxê ma kurdan ê. Xatiraya înan tim hêz dana manewîyatê ma yê mîlî.

Prosesê Şerê Cîhanî yê Diyin de, rojhelatê Kurdistanî de Komeley Jîyanewey Kurd-JK roja 16 tebaxe 1943 de ronîya. Dima teşrîna verêna 1945î de nameyê xwu kerd Partîya Demokrate ya Kurdistanî û ronayîşê Komara Kurdî ya Mahabadî de bîye merkezê xebata kurdayetî.

Tarîxê modern yê kurdan de Komara Kurdî dîyardeyêko zaf muhîm o. Herçiqas demêko kilmek ciwîya zî, îlham û mîrasêko mukemel mîletê kurdî rê kerd

dîyarî ke tesîrê xwu bi xurtî dewam keno. Mela Mistefa Barzanî ke o wext bi çekdaranê xwu wa şîbi xizmetê Komara Kurdî, ey îlhamê xwu na partî ra girewt û seba Kurdistanê Başûrî, roja 16 tebaxe 1946 de Partîya Demokrate ya Kurdistanê Îraqî na ro. Kurdanê ke tecrubeyê Komara Kurdî ya Mahabadî nêzdî ra teqîb kerdêne, 1957 de Kurdistanê Rojawanî de zî Partîya Demokrate ya Kurdistanê Sûrîye na ro. Bi eynî şekil, Partîya Demokrate ya Kurdistanê Tirkîya zî 1965 de Kurdistanê Bakurî de ronîya.

Nê partîyê kurdan ke îlhamê xwu Komeley Jîyanewey Kurd-JK ra gîrî, kadroyê înan yewbînan dir têkilîye de bî, metnê programê xwu dayêne yewbînan. Coka awanî, armanc, program û terzê xebata înan zî teqrîben seypê yê. Amancê hemîne no yo ke kurdî sey mîlet bi heqanê xwu yê mîlî erdê xwu ser o xwu îdare bikerê. Bi otonomî yan federasyonî qîmê xwu biyarê zî esas hedefê înan ronayîşê dewlete yo.

Senî ke hedef û programê înan maneno pê, karakter û terzê siyasê înan zî eynî yo. Çîyo ke sere de bala merdimî anceno, nê partîyan de îdeolojî çin a. Coka mîletê kurdî sey proleter-burjuva, sey axa-xulam, sey musulman-kafir, sey filan-bêvan kategorîze nêkenê. Bi hawayêko tebîî mîletê kurdî wina edetî û yewpare vînenê. Herinda doktrîn yan fikrêkê nasyonalîstîye de, înan de heskerdîşê welatî, hîsîyatê tebîî yê mîlî, yanî "kurdayetî" esta. Lîderîya kulte zî înan de çin a, belkî sey model, bi Mela Mistefa Barzanî ke karîzmaya xwu pratîkê xwu ra gêno îftîxar kenê, hende.

Cayo ke tede benê îqtîdar, dezgeyanê umûmî yê sey beledîye yan meclis de temsîlîyetê grûbanê etnîkî û dînî esas gîrî la îdare yan zî kadroyanê partîya xwu de bî kurdan ca nêdanê sewbîna mîletan ra. Seba ke mefkureyê

înan "kurdayetî" ya coka her war de ziwanê înan zî kurdî ya.

Hedefê înanê siyasî akerde û muşexes ê, terzê mucadeleyê înan şefaf o. Endam û şervanê înan bi nameyê xwu yê raştkenî mucadele kenê. Teşebusê sey muhendîsiya komelkî ke cuya tebîî ya mîletî xeripnenê, ancî perwerdeyê sertî yê sey şutişê mezgî, şertê wuşkî ke teberê mîzac û fitretê însanî de yê, înan de çin ê. Sey nimûneyî, îdarekar, kadro û şervanê înan eşkenê bizewicîyê, keye bikerê û hetêk ra zî wezîfeyê xwu yê siyasî, ma vajîn, pêşmergetî bikerê. Mucadeleyê înan sey mîrasî babî ra dewrê lajî beno. Çünke çîyo ke înan motifeyê mucadeleyî keno, hîsîyat û şûrê mîlî yo, heskerdîşê welatî û kurdayetî ya.

Nê partî helbet mucadeleyê çekdarî esas gîrî la dîplomasi û têkilîya bi dewletan û mîletan dir zî zaf muhîm vînenê. Mesela, seba ke bale biancê rewşa kurdan ser, serekê Amerîka û serekê Sovyetan zî tede gelêk dewletan rê zaf rey mektub û erzuhalî şawitê, têkilî naya ro û ardim teleb kerd.

Partîya Demokrate ya Kurdistanê Îranî rewna ra şerê çekdarî kena. Kurdistanê Rojawanî de şerê çekdarî nêbi. Bakur de amadekarîya şerê çekdarî bîye la nêşkayî dest pêbikerê. La Partîya Demokrate ya Kurdistanê Îraqî Başûr de demeyêko derg şerê çekdarî kerd, çend rey bişikiyo zî fek şer ra veranêda û axir nika bi hawayêk ser kewta.

Metodê şerê înan tim çarçewaya mûdfeaya meşrû de yo. Yanî destpêk ra hetanî nika, şerê înan de êrîşo ke bi "terrorîzmîye" tarîf bibo çin o. Şer de erdê kurdan esas gîrî, yanî sey şerê cebheyî hedefê înan kontrolkerdîşê sînorê erdê kurdan o. Mucadeleyê înanê siyasî de zî, şerê çekdarî de zî, zorkanî (zorlama/dayatma) çin a, rîza esta. Helbet qismêk eşîretan, ancî tayê partîyanê sî-

yasî sedemanê cîya-cîyayan ra înan dir şer kerd, la êrîşkarê verênî ê nêbîyê. Mîyanê şervananê înan ra kesî tîfîngê xwu nênayo ro, teslîmê dişmenê xwu nêbîyo û çarçewaya "îtîrafkarîye" de vera hevalanê xwu şer nêkerdo. Ancî gama ke kesî yan grûbî înan ra aqîtyayê û xwu rê sewbîna partî naya ro, vera înan de bi tolerans bîyê.

Axir ewro, Başûr de, erdê kurdan ke binê destê dewleta Îraqî de bî, înan bi hawayêko resmî girewto xwu dest. Çekdarê înan ewro sey Artêşa Pêşmergeyan bîyê hêzêko wayîrê statuyê resmî û hetê dewletanê muqtedîran yê dinya ra resmen qebûl benê. Herçiqas dewleta xwusere îlan nêkerda zî îdareyê înanê siyasî çarçewaya dewleta Îraqî de bi hawayêko qanûnî wayîrê statuyê resmî yo û hetê heme dewletan ra muxatab qebûl beno. Îderakarê înan sempatî, rêz û hurmet vînenê. Wina aseno ke ewro ra peyrewşa înan do naye ra zî başêr bo û netîce de îhtîmal o ke dewleta xwusere îlan bikerê.

Sey netîce, zaf normal o ke mîyanê yew mîletî de gelêk partîyê siyasî estbê. Xwura mumkin nîyo û rast zî nîyo ke hemeyê mîletî seke torna ra bivîyaro, bibo "yew" çî. Çîyo muhîm no yo ke partî, grûb û ferdê mîletêk erjê xwu yê mîlî ser o pê bikerê û seba berjewendîyê neteweya xwu "pîya" hereket bikerê. Pîyabîyayîş yewbîyayîşî ra maqulêr o.

Îdeolojî û doktrînî jehr dekenê mîyanê mîletî, însanan jehrî kenê, awanîya mîlî ya mîletan parçe kenê, însanan kenê kindar û kor kenê, yewbînî rê kenê dişmen.

Ez hêvîdar a, heme şexsiyet, partî û grûbê kurdan hîsîyatê kurdayetîye de esasê neteweyî ser o binê alaya rengîne de tim "pîya" bê.

* * *

Mesrefê na hûmare mamosta **Mistefa Gomayijî** da. Ma ey rê zaf sipas kenê.

X A Ç E P E R S

ÇEPA-RAST

- 1- Necmedîn ... (Şorêşgero kurd ke roja 24 çele 1984 de Zîndanê Diyarbekirî de qetil bi)
- 2- Waye, wake, atike - Qulpike, qulika make/sedefe
- 3- (Demo verên de) Dewleta bajarî, dewleta ke yew bajar ra ameyêne meydan - Eksê ereyî/bereyî
- 4- Serehuşkîye, rike, eks - (Bi ziwanê pitikan) werd, epo

- 5- Qotikê cixara - Mîyanê "saye"
- 6- Labelê, ema, feqet - Herfê bêvengî yê "mûdî"yî - Sembolê îrîdyumî
- 7- Kî (bestox) - Eştîş, halo transîtif ê erzîyayene
- 8- Kurtane, cila herî - Ters, xof, qutif
- 9- Mektebo berz - Herfê bêvengî yê "aşî"
- 10- Fayansa bi xeml û xêze ya rîyê dêsan - Hengazî, haceta cite

Cewabê Hûmara Verêne

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Ş	I	V	A	N		S	Î	Y	A
2	E	M	E	T	E	Y	Î		E	L
3	H		Ş	E	W	E	N	Ê	M	E
4	N	Ê		F	E	R	A	S	E	T
5	A	R	E		P	E	Y		N	E
6	M	E	Ş	T	E		A	L	Î	
7	E		T	E	L	Î		O	D	A
8		H	E	B		K	E	D	E	R
9	C	E	N	E	T		B	E	R	Z
10	A	M	E	R	Î	K	A		Z	Û

CORA-CÊR

- 1- Qezayêka Xarpêtî - Girrêş, po, paçik
- 2- Hacetê utîkerdîşî - Kirdkî, kirmanckî, dimilkî
- 3- Sêkur, seyek, bêbabî - Haydarîye, pêhesnayîş, vengdayîş
- 4- Sûreyêka Quranî - Bêqîymet, bêesil, çîyo ke xas nîyo
- 5- Kilmnuştîşê kîlometreyî - Ardiş, eksê berdene
- 6- hacetêka kulinde/mitbaxe (birnayîşî rê bena) - Mûma hingimênî, mûma ke xirêfa hingimênî ra vira-zîyena

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

- 7- Halo oblîk ê zemîrê "a"yî - Zîynet, xeml, tîtik - Mîyanê cile
- 8- Yewere, yew kese - Resayîş, resnayîş; mabênê di cayan de şî-yayîş û ameyîş

- 9- (ters ra) Hela, de, derey - Linge - Nat, no het, no hêm
- 10- Ereyemde, keso ke erey kewto

Yew Xeletî Esta!

Harûn Bozkurt

Qandê pîya ciwîyayîşê komelan çîyo tewr muhîm bêguman zîwan o. Şexsê ke zîwanî anê meydan; kulturê xo, bawerîya xo, urf û edetê xo, ciwîyayîşê xo û erjanê xo yê komelkî yê sey nînan zîwanî ser o ronane. Çike bedilîyayîşê zîwanî komelan, bedilîyayîşê komelan zî zîwanî ser o tesîr keno. Zaf dewletî bi ardimê zîwanê xo ya kulturê xo komelan ser o kenê vila. Sifte zîwanê înan anê zîwanê xo ra nêzdî. Dima wazenê kamcîn komel de kulturê xo vila bikerê zîwanê înan bedilnenê û xora peynîya ci de zî merdiman, komelan bedilnenê û senî biwazê winî idare kenê.

Nê çend serrî yê ke ez nêşîbîya Çêrmûge. No zimistan rayîra mi kewte uca. Wexto ke bi erebe ya ma kewtî zereyê sûke tabelayê ke sînorê şarîstanî de ronîyayê bala mi anî Belkî rewna yo ke nê tabelayî uca de bîyê labelê mi newe dîqet kerd bi.

Çend nameyê ke xelet nusîyayê:

Tirkî	Zazaki.net de	Lewhe de
Bahçe	Hesûd (n)	Hasod
Genceli	Qerebekiran (n)	Qerebiran
Karakolan	Hebîrman (n)	Xabûrman
Köksal	Akrage (m)	Akreg

Rayê ke şîne dewanê Çêrmûge nê tabelayan ser o nusyaybî. Corê tabelayan de nameyê dewan bi dimilkî, cêrê tabelayan de bi tirkî nusyaybî.

Nê serranê peyînan de mi xeberan ra eşnawitbi, ney ra tepîya nameyê dewanê kurdan do bi kurdî (kurmanckî, dimilkî) binusîyê. Qandê zîwanê ma na gama hurdî bî la fina zî ma kurdan rê çîyêdo weş asayayê. Feqet yew xeletî estbî. Dewê ke nameyê înan bi dimilkî nusyayê zafê xwu hetê rastnuştîşî ra xelet nusîyaybî!

Roşan Lezgînî keyepelê www.zazaki.net de, roja 16 Teşrîne 2009 de yew xebate neşr kerd. Na xebata xo de nameyê dewanê Çêrmûge yew bi yew arêkerdê, hem tirkî hem zî dimilkî nustê. Reyna kamcîn dewe de kamcîn dîyalekt (lehçe) qisey bena, na xebata xo de tesbît kerdê û nuştê.

Seke aseno na xebate hewt serrî verê cû nusyaya la beledîyeyanê ma ci ra îstîfade nêkardo.

Ez zana, nuştîşê nameyê zafê şarîstananê ma de, dewanê ma de, nê xeletî estê. Û Çêrmûge zî welatê ma de tena yew nimûneyo qijek o. Şarê ma wexto ke nê tabelayan vînenê, wa reyna biewnîyo ci û ser o bifikirîyo. Gelo xeletî esta yan çin ya? Ma zaf rind zanê ke na xeletîya masure nîya!

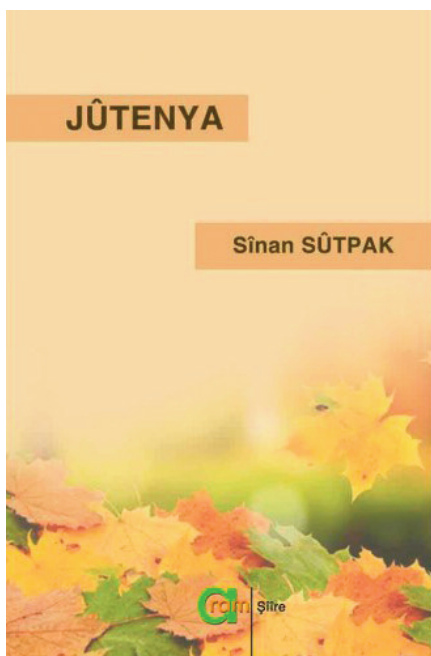
Weşanxaneyê Roşna ra 2 Kitabî

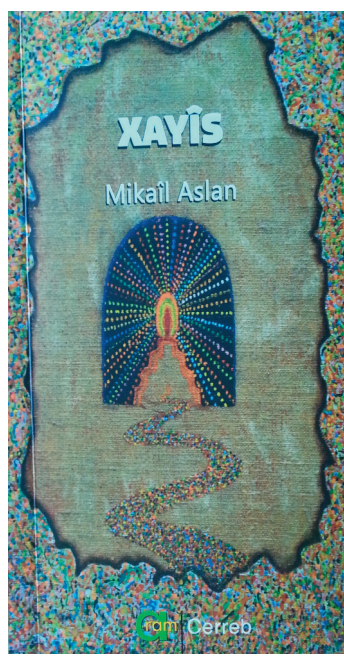
Weşanxaneyê Roşna ra di kitabê neweyî vejîyayî. Kitabo yewin, bi nameyê “*Rêça Binbareke*” yê Huseyin karakaşî yo. Kitabo diyin zî, bi nameyê “*Ermeni Tehcirinin 100. Yılında Sözel Tarihten Gerçeğe: Diyarbekir*” yê Nusret Aydınî yo. Pa nînan benê 44 kitabî ke Weşanxaneyê Roşna ra weşaniyenê.

Kitabê Nusret Aydınî, seke nameyê xwu ra zî dîyar o, derheqê qirkerdişê armenîyan de yo. Nusret Aydın kitabê xwu de metod û usûlê munaqesekerdişê meselaya armenîyan ser o vindeno. Çarçewaya na mesela de, bitaybetî bala xwu dano 100 serrî verê cû yê mintiqaya Gêlî ser.

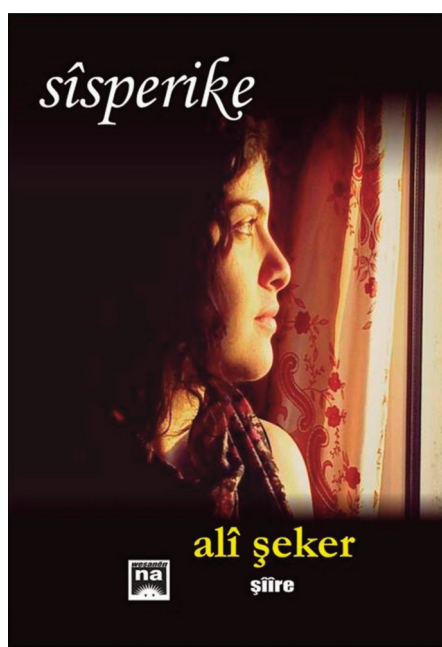
Kitabê Huseyin Karkasî *Rêça Binbareke*, kitabê hîkayeyan o, tede 11 hebî hîkayeyî estê. Bi nê kitabî wa, benê 16 kîtabê hîkayeyan ke Weşanxaneyê Roşna ra neşr benê. Û no kitabê çarine yê hîkayeyan yê Huseyin Karakaşî yo.

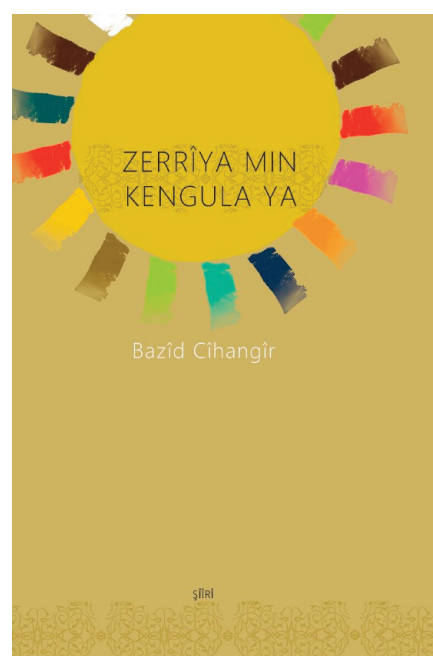
Sînan Sûtpak, Jûtenya, Aram, İstanbul, 2016, 120 rîpelî (şîre)

Mikaîl Aslan, Xayîs, Weşanxaneyê Aramî, İstanbul, 2016, 72 rîpelî

Alî Şeker, Sîsperike, Weşanxaneyê Na, İzmir 2016, 120 rîpelî (şîre)

Bazîd Cîhangîr, Zerrîya Min Kengula ya, Çewlîg 2016, 80 rîpelî (şîre)

Ferhengek

ameyox, -e: gelecek
berkole/verköle: mezar taşı
bol: çok
çorşme (n): çevre
dîyarde (n): olgu, fenomen
emin: şey
hêluge (m): çiriş otu

hevsar (n): yular
kaxu (n): kaygı
kurîrî, -ye: sîpa
mezalca (n): mezarlık
mişag (n): işçi; uğraşan
mişagîye: uğraş, işçilik
qeç, -e: çocuk

qelp, -e: sahte
qelpîye: sahtekarlık
reynayene: kurtarmak
reynayîş (n): kurtarma
seqafet: kültür
serewîşkiye: inatçılık, dik kafalılık
sipitene: emmek

sipitiş (n): emme
tavilî: derhal, hemen, anında
tewayene: ağrımak
tewnayene: ağrıtmak
xoverkî: doğaçlama, kendiliğinden
xoza/xweza (m): doğa, tabiat
zirrayîş (n): anırma

Qadir Büyükkaya: “Kilîtê zîwanî şûrê mîllî yo”

Roportaj: Kafur Seçilmek

Keko verê verkan ma to nas bikerê.

Lazim o ez sere de şîma rê sipasey bikera. Şîma firsetêdo wina dayo mi ku ez xo şîma rê îfade bikera. Ez Sêwregij o, sûki ra yo. Dewda Qere-xanî de Allay ez daya. Nufûsî gore ez 1960 de maya xo ra biyo la beno ke 1958 bo. Mi 37 serrî ravey sereyê xo giroto û welat ra vejîyayo. Ez Holanda de manena, jew fînê meymaney rê yeno welat.

Ti uja de çi kar kenê, xebatê to çi estê?

Keko ti zanê, nêweşîna ma kurdan esta, ma wazenê bol çi bikerê. Qandê ney jî ma çîyê nêkenê. Dermanê na nêweşîna ma çin yo. Girdanê ma vatê daruyê ci jî çin yo. Kes wexto çîyê bido xo ver, şeno ey mezbût ray ra bero û ci ra marîfetê vejo. Feqet nîyetê kesî çînê bo kes çîyê ra marîfetê vejo, kes jew çi ra vêşêr çi ano xo ver. Texmîno ke ez kena, şîma şopnenê, ez helbestan nusena, şîîran yazî kena. Par İstanbul de kitabêndê mi vejîya. Ez bi zîwanê tirkî ya şîîran nusnena labelê sewbîna çîyan jî nusnena; tayê istanikê kilmî, tayê istanikê dergî, meselî, ez çîyanê wina jî nusnena. Fina bi zîwandê tirkî ya. Jew teselîya mi esta ku tayê moral dana mi. Ez zîwandê marda xo ya beste û muzîkî ya meşgûl bena. Yanî ez şena bi ney a xo bireyna!

Belê, par kitabê to yê şîîran “Geceden Sabaha Şiirler” vejîya.

Willi ez to rê raşt ci vaja, verê ney des serrî ravey tayê dost û embazanê min sereyê xo bi şîîr a tewnayê, mi vatê nê xîntî yê. Yanî kes şîîr a sereyê xo hend tewnenol! Mi rê winî ameyê. Yanî ma vajê embazî şîîr nusnayê, min jî jew fin şîîrê înan wendê jî, mi rê bimana nêameyê. Ez dûrê şîîran bîya la nêzdîyê edebîyatî bîya, xeylê jî nêzdîyê romanî bîya. Edebîyatî mîyan de branşo ke ez ci ra dûrî bîya şîîr bî. Ez ney raşt vaja. Feqet çîyê bî sebeb ke mi xo şîîrî mîyan de dî. Rojê ez bîya nêweş, winî asayê ke ez do bişîyayê. Xestexane de doktoran nêşa çareyê bivînê, çimkî sebebê nêweşîye nêzanayê. Cayêdo sey Ewropa de çar rojî nêşay sebebê nêweşîya mi tespît bikerê ku na çi nêweşî ya. Qandê coy, mi fehm kerd ku ez dê şîra. Feqet bol heyfê mi ame, mi va, ez a şîna û mi çîyê xo dima nêverda. Mi hemşîra ra qeleme û kaxit waştî. Va kaxit çin yo. No kaxitê ku destê xo pak kenê ya, vanê selpak. Mi ey ser o şîîra xo ya sifteke ne “İşte ben de ölüyorum” kitabê min o sifteyin de, o ke par vejîya, ey de esto, mi nusna. Şîîrêna bol derge bî. Mi kerd cadê xo bin, badê mi ra, ez ke şîya, jew vînenol û vano no ci dima mend. A şîîre mi rê jî weş ameye, çosme rê jî weş ameye û a bî sebeb ke ez şîîran binusna.

Qadîr Büyükkaya û Kafur Seçilmek

Ti nêmerdî, tewr ti bî şair.

Ez nêmerda. Nêweşîye bîye sebeb ke ez şîîran binusna. Nêweşîna ke Ewropa de çewres-pancas serrî yo werîşt, raştê ci nêameyê, a nêweşî bî. Ez ameya welat, mi şito xax şimito, a nêweşî şito xax ra ravêrda mi, ewropayîjê feqîrî qet ihtîmal nêdanê ke nêweşînda winî hema zî bibo.

Kitabê to “Bir Yanım Süleymaniye, Bir Yanım Halepçe” jî vejîya.

Kitabêdo 375 sayfe yo. Xeyalê mi de bî ke ez kitabêdo wina binusna. Rind yan xirab bî, keso ey biwano, teqdîrê ey înan rê kewno. Temenîyê ma, umudê ma o yo ke şarê ma pa qayîl bo. Konseptê kitabî, mesela kitabî Kurdîstanê Başûrî ser o yo.

Wexto ke ma kitab wanenê, ti şîîrê Başûr û ney ra dima dest pêkeno. Heta a game, kitabêdo wina to aqil de estbî, yan badê şîyayîşî to qîrar da?

Fikrê şîyayîşî tim bibi la tayê çi bî sebeb ke ez nêşaya şîrê. Fikrê kitabî, ez şîya tepîya vejîya. Tayê çi bî, ez tepîştê, mi nêşayê şîrê. Çimkî kurdê ma Kurdîstanê Başûrî bol îstîsmar kenê. Yanî ê ke ma vajê wextê wextan înan rê nengî çînayê, zeman ravêrd, pêro babetêna nêzdîyê înan bî! Meselaya îstîsmarî de ez tersayê ke şîyayîşê mi bibo sebebê spekulasyonî. Ti zanê, ez û keko Necmedîn ma dezayê pê yê. Necmedîn şexsîyetêdo asaye yo. Hem uja de şexsîyetêdo gird o, hem jî tîya ma hete de şexsîyetêdo bol gird o. Tersê min o gird zî, ez bêhemd bişa nameyê Kek Necmedînî bikera aletê şîyayîşê xo. Qandê coy jî ez nêşîya. Bol camêrdî, bol dostê ma yê kehanî uja de bî. Çend finî ez dawet kerda, kitab de jî mi bol finê behs kerdo. Qisaya mi jew bî, mi vato ez nêwazena bêra çimkî ez nêwazena tek jew merdim vajo Qadir Büyükkaya bi namedê Necmedîn Buyukkaya ya, bi şopa ey a şîno uja. Ez nêwazena spekulasyon bikerê. Mi

nêwaşt, qandê coy a, mi xo tepîşt. Heta eleqeyêdo şexsî, sebebêdo şexsî virazîya, hema ez şîya.

Mi fehm kerd. To behsê Kek Necmedînî kerd, ma zanê ke Kek Necmedîn sîyasetê kurdan de cayêdo taybet û muhîm gêno. Ti dê ma rê Kek Necmedînî senî bidê silasnayîş?

Necmedîn merdimêdo, sîyasetmedarêdo îstîsna bi. Bi heme babetanê xo ya îstîsna bi. Mutewazî bî, nefesê ci bol werdî bi. Qeçî ya qeç, girdî ya gird bi û hes kerdê, heme çi ra hes kerdê. Merhebaya ci bi xo ya bi. Ma vajê, na sûka Sêwregi de Necmedîn Buyukkaya waxtê xo de sey sîyasetmedarêdo gird ameyê silasnayene feqet hemalî, dewijî, sûkijî, xocayî dostê ci bî. Çi rê? Xo jî silasnayê, ê hemberê xo jî silasnayê. O do çiçî bido înan û înan ra çiçî bigêro zanayê. Bol weş şayê pê mîyan ra vejo, eyar bikero. No xususîyetêdo ci yo muhîm bi. Xususîyetê ci yo bîn, ma vajê, hesabê dûr û dergî kerdê. O hesabê dûr û dergî de nêşayê jew çi de vajo no mi rê lazim nîyo. Girêdayê edetandê xo, zîwandê xo bi. Ma vajê, zîwanê kurdî tamam sey zîwan qeubol kerdê. Dimilîya ci bol rinde bî. Mesela, tîya ra çewres serrî ravey materyalê dimilîyêna bol pake, dimilîyanê ma û pîyanê ma nêşayê qisey bikerê, bi a dimilî ya hem qisey kerdê hem jî nusnayê. Kitabê ci “Kalemimden Sayfalar” esto, uja de xebatêna dimilî, lêkolîn kerd. Ma vajê, şarî ra vateyî dayê pêser. Tena dimilî nê, lehçeya kirdasî dereceyêdo bol rind, tena qisey kerdene nê, nusnayîş jî bol mezbût bi. Soranî zanayê. Dayen û girotena ci bi şarê ma yê Başûrî bîya, soranîyêdo mezbût qisey kerdê. Şîma zanê, şarê ma yê Başûrî alfabe ya erebkî kar anê. Necmedînî bî ê herfan a nusnayê. Xo rê kerdo wazîfe, madem ez kurd a, kurdêdo tamam ba, kurdêdo mezbût ba. Kurd

bîyayîş bi zîwan dest pêkeno. Vato verê, gerek ez zîwanê xo bizana. O wext de ez bawer nêkena jew merdim bibo soranî hem o derece de qisey bikero û hem jî binusno. Mesela, ma mîyan de bî, ma vînayê mektubê ku qandê embazanê Başûrî ameyê nusnayîş pêro Kek Necmedînî bi destê xo ya, bi herfê erebî ya soranî nusnayê. O wext de jew merdim bî, belkî nika jî jew merdim o. Winî welat ra hes kerd ke cuyêdo standart Swêd de bi, terk kerd, serra 1975 de ageyra ame welat. Diwêşê êlule de teber a bi, îqameyê ci Swêd de bi. Bol rehet şayê standardê Swêdî ra îstîfade bikero. Camêrdê roja tenge bi. Dostê xo rê dost, embazê xo rê embaz bi, însanêdo fedakar bi.

Yew album vejîya. Muzîk û bes-teyî aîdê to yê, vengdayena ci aîdê Mikail Aslanî ya. O Dêrsim ra ti Sêwregi ra, şîma senî ameyî pê hete.

Rojê ez şîbîya çayxaneyê hollandîjan, uja de mi raya embazê pawitê. Ez ewnîyaya jew rojnameyê ewropîjan masa ser o yo. Mi dî zîwanan ser o jew raporê UNESCOyî tede esto. Uja de vano, temamê dînya de 23 tene zîwanî estê, nika xeter de yê. Zamanêdo kilm de nê dê orte ra vinî bê. Ê zîwanan mîyan de jew jî zazakî ya. Tesîrêno bol gird mi ser o virazîya. Qeçkekeya mi ameye mi vîrî. Hewt serreya mi, ma vajê, no hewşo ke ma tede ronîştê, ma yê qalê nê çîyan kenê, ma qeçekî bî, kalikê ma ma rê istanikî vatê. Mem û Zîne vatê, Sîyahmed û Xece vatê û bi seyan a istanikê kilmî, dergî pêro bi dimilî ya, bi zîwandê marda ma ya ma rê vatê. Mi va, hesab bike, badê zemanêna no zîwan do nêmano, pekî, mesûl kam o? Mesûl ma yê. Ma do ney zîwanî rê mesûley bikerê, êy ma jî nêkenê! Yanî o fikir uja de mi aqil de virazîya. Mi verî waşt istanikê ku kalik û pîrikê ma, ma rê vatê bi dimilîya înan binusna. Feqet ez ewnîyaya no babet do hend tesîr nêbo çimkî mîletê ma mîyan de dereceya wenden û nusnayena dimilî bol kemî ya. Mi waşt çîyo ku dîrekt tesîrê însanandê ma bikero, mîletê ma bikero, bi waştêna xususî nêbo jî xîtabê ci bikero. Muzîk ame mi vîrî. Mi waşt ma albumêdo dimilî virazê. No fikir wina vejîya. Bi raştî sifte mi waşt Şivan Perwerî ya na xebate bikera. Şîma zî zanê Şivan hem hemwelatîyê ma yo, hem jî dostêdo min o şexsî yo. Mi ci rê na mesela berde, ey jî sazê xo giroto û ame keye. Şewê, şan ra heta şewra ma ser o qisey kerd. Va, no karê mi nîyo, çimkî ez kur-mancî qisey kena, dimilîya mi jî xurt nîya. Dima tayê çi bî sebeb ke, sewbîna dostan va no kar, Mîkaîl Aslan eşkeno bikero. A winî orteyê Dêrsim û Sêwregi de pirdê kulturî virazîya, ma dest eşt ci û album virazîya.

> > >

> > >

Mamosta derheqê ziwan û mîletî de fikrê to çi yo? Goreyê to meselaya kurdan esas çi ya?

Çîyo ke ez zana, ti qederê mîletî ser o projeyê virazê, na proje de çîyê, êyê bînî ra kemî nêbo. Yanî ti nêşenê vajê na meselaya ziwanî wa tîya de vîndero, verî ma tayê meselayanê bînan ravey berê, dima ma do dest bierzê na mesela jî, ma dê xo biresnê na meselaya ku pey de menda. Ez şena rehetê ya nimûne xo ra bida. Serra 1977 ra tayê kesê ma, merdimê ma, dostê ma Swêd de ronîştê. Swêd cematêdo wunî yo ku dewlete îmkanan dana înan û ê jî xeyrdê ê îmkanan ra kultur û ziwanî ser o vînderdê û kultur û ziwanê kurdî ravey berdo. Allah rehma xo ya şa bikero, Olof Palme îmkani daybî kurdan û înan jî nê îmkani kar ardê, qandê ziwanê kurdî mektebî akêrdê, dibistanî akêrdê. Kultur, govend û sewbîna çîyanê winasîyan de. Kurdê ma yê ke uja de bî, sêwregijê ma yê ke uja de bî, na mesela de bi raştêy xo ravey berdê. Wexto ameyê tîya, ma henekê xo bi înan a kerdê. Sêwregijî vanê, ma qeşmêreya xo bi înan a kerdê. Ma vatê, tew tew tew! Gerek tîya de no lej bibo, heta no lej tîya de nêbo, uja de çîyê nêbeno. Ê merdimi jî kewtê xo ver, şermayayê. Ma dima dî, roj ame, zeman ame, sewbîna dezgeyê ma virazîyayî, ma ê merdiman ra îstîfade kerd.

Bitaybetî nê vîst serranê peyênan de ziwanê kurdî ser o, baxusûs zî leheçeya kîrmanckî (zazakî) ser o xebatî benê û hêdî-hêdî zêdîyenê. Ti nê xebatan senî vînenê?

Gerek heqê camêrdan bidîyo, kovara Vateyî kovarênda qedîm a, kovarêna kehan a. Akademîsyenê ma yê qedirgiranî tede kar kenê, nusnenê. Konferansî virazîyenê, semînerî virazîyenê, lêkolînî benê, şarî mîyan ra kelîmeyan anê pêser û munaqeşe kenê. Belkî qandê şarî xebatê werdî bê feqet mîletêno sey ma rê, şarê sey ma rê, tarîxê edebîyatî, tarîxê ziwanî newe yo û ziwan jî parçe-parçe bîyo. Kaxuyê ma gerek jew-di rojan nêbo, yê pancas serrî bo, se serrî bo. No babet a ma kar û girwe bikerê, ma rehet kenê. Eger winî nêbo, ma menfîeto rojane bikerê, ma do yan reklamê xo bikerê yan ma do reklamê çoşmedê xo bikerê. Edebîyat jî reklam hewanêdano. Heme çî şeno reklam hewado, heme çî de şenê bi reklam a xo ravey bîfinê, labelê edebîyat reklam hewanêdano. Edebîyat û huner objektîfey wazeno.

Sêwregî de, wextê to de, ziwan senî bî nika senî o?

Kes ewro ewnêno na meselaya ziwanî çend eleqe esto, çend çin yo, kes keyfweş nîyo. Yanî nika ez vaju nê-nê bol rind ê, zaf weş ê, ez to rê vaju, ti dê werzê mi rê vajê; eger rind bî, Akademîya Ehmedê Xanî badê di serrî çi rê kilît kerde? Ti dê mi rê aye vajê. Ez o nêşa cewabê to bida, mehcûb ba. Yanî ma qonaxêdo rind de nîyê, ma qonaxêdo mezbût de nîyê. Sebebê ci şima jî zanê, ma vajê, ê hemberê ma, qarşîyê ma jî veng nêvîndenê. Mesela, ma înternet ra îstîfade bikerê, ama şar jî ey ra îstîfade keno, hemberê ma qarşîyê ma kar ano. Ê televîzyon o, jîyan o, heyato sosyal o, to ser o ferz keno û beno sebeb ke ma vajê ziwan pey ra bimano. Ama roja siftî ra yo, xortaneydê mi ra yo, prensîbênê mi esto, ma heme çî nê-

şenê bikerê sûcê ê ku qarşîdê ma de yê. Ti ewnîyayê maya ci dimilî ya, pîyê ci dimilî, o bi xo tirkî qisey keno. Ti ci ra pers kerê, emînê ci hazir o: asîmîlasyon! Ewropa de jî estê. Entellektuelê ma yê ku pancas-şeştî serrî yo nê girwan mîyan de yê, maye û pî kirdasî bîyo dimilî bîyo, o zîwandê xo ya qisey nêkeno. Keydê xo de, qeçandê xo ya qisey nêkeno. Ti wexto ci ra pers kenê, vano “Asîmîlasyon!” Ê bavê mi, ti ameyê Ewropa, biewnî ti almankî weş musayê, ti holandkî weş musayê, heta to rê bol bîyo meraq, ti înglîzkî û franskî jî musayê. To xo rê kerdo meraq, merdim esto di serrî mîyan de hîrê ziwanî musayo. Ziwan musayo û kewto unîversîte. O merdimi ke vano, asîmîlasyon, nêzana qedexe, yasax... Ê bavê mi, tîya de yasax çin yo! Ti tîya de şenê keye de, qeçandê xo ya qisey bikerê. Ti şenê bimusê. Na mesela de ez tim vana, gereka qandê nê çîyan a şuûrêndê ma yo mîlîyo xurt bo. Şuûr, yanî şuûr wexta mezbut bo, çîyê vero mane nîyo. Ne asîmîlasyon, ne zor, ne yasax, ne qedexe, çîyê vero mane nîyo. Tena eger şuûrê mîlî xurt bo. Kilîtê ziwanî şuûrê mîlî yo. Eger xurt bo, qelpey çînê bo, nê hal benê. Bedel giran deyayo, çewres serrî yo bedelêdo bol gird deyayo. Goreyê nê bedelî gerek meselaya ziwan, kultur û seqafetî bol ma ravey bikewtê. Mealesef ma uja de nîyê.

Amerîka de qabîleyî estê, verê mîlet bîyê. Dima bî qebîleyî, dima bî çend kesî. Nika vanê jew îxtîyar esto. Ê mîletî ra, a qebîle ra jew mendo. Nika zîwannasan o giroto muhefeze, o zîwano ke înan qisey kerdê, boka bigêrê qeydî bin. Jew merdim mendo, wazenê ê jew merdimî ra ziwanê bireynê. Ê ma, ma a mustewa de nîyê, ma hewna o sewîye de nîyê, ama gerek ma bizanê. Eger ma tedbîrê xo nêgerê, ma do jî meşt mîlet ra bibê qebîle, qebîle jî bibê kesî û dima jî vînî bê.

Ama ti şenê vajê “Kek Qadir, tamam, ti wina weş-weş vanê, ama ti kirdasî zanê, ti dimilî zanê, la ti kitabane xo jî bi ziwanê tirkî ya nusnenê!” Ez vana gerek ma qeyret bikerê. Bi raştêy qeyret bikerê û kilîdê ci jî şuûrê mîlî yo. O şuûr kes do xo dest fîno. Çewres serrî ravey ti weynayê mîlet dimilî ya qisey kerdê, istanikî vajîyayê, meselî vajîyayê. Ti ewro ewnenê ma bol tepîya kewtê. Sebebê ci esto ama hemberê ê sebebî ti do jî sebebê peyda bikerê. Yanî ma daha gencan ra fek veradê, kokimê ma, kokimê ma yo ku verê ney çewres serrî kêberî rê vatê “kêber” nika vano “qapî”. Kokimê ma yo ke çewres serrî ravey vatê “saqo” nika vano “palto”, vano “çaket”. Kokimê ma yo verê ney çewres serrî vatê “sewî”, vatê “leqaşî” nika vano “ayakqabî”. Fina ez vana mutleqa sebeb esto. Sebebî bolî yê. Ama gerek ma xo bi sebebana a nêreynê. Çünke qandê entellektuelanê ma sebeb no yo ku o bi xo qisey nêkeno, qeçandê xo ya qisey nêkeno. Eger şuûrêno mîlî bibo, biewnî, menfîetê ci tey esto, Ewropa de di serrî mîyan de ziwanê ê mîletan museno. Ziwan damara esasî ya. To damare kerde wişk, ê bînî nêşenê to bireynê.

Kek Qadir ma to rê zaf sipas kenê ke to wextê xo yo ercîyaye da ma, ma zaf keyfweş bî ke to ya na roprtaj kerd.

Ez şima rê sipas kena, şima no firset da mi. Şima û heme wendoxanê şima rê serkewtene wazena.

DOMANÊ ŞARÊ KOYÎ

Hesen ALKIŞ

Şima bihuyê ke
Wa şerm bikero tarîxo gunekar û kokbirnayox
Şima bihuyê ke
Wa merg biterikno welatê koyî
Şima bihuyê ke
Wa wedarîyo kuçanê ma ra sîya bindestîye
Şima bihuyê ke
Wa gulî akerê cemedê çelejî de
Şima bihuyê ke
Wa newe ra binusîyo destanê Newrozî
Şima bihuyê ke
Wa weş bibê dirbetê zerrîya dayîkan
Şima bihuyê ke
Wa romanê eşqê nîmmendişî peynî bibo
Şima bihuyê ke
Wa dêsane hepisxaneyî de tîjî akewo
Şima bihuyê ke
Wa şewanê bêziwanan de astareyê bêkefenî
bêrê ra ziwan

Şima bihuyê ke
Wa bi huyayîşê şima resmê bextewarîye xêz bibo
Şima bihuyê ke
Wa heme resamî bêçare çimtengîya şima bikerê
Şima bihuyê ke domanê şarê koyî
Wa a roşnîya şima bibo cenetê mi

Zîndanê Tîpê F Bolu

HER Û DEVE

Rojan ra yew roje, yew her û yew deveyo bêwayîr merge de çerenê. Tayn ra zaf çerenê. Her vano “Zirrayîşê mi yeno!” Deve vano “Ero wa herîye to metepşo! Ti se kenî? Ma tîya de weş-weş çerenê, vengê xo veramede nê doran, cayê çew ma hesîyeno, ma do na rehetîya xo ra bibê.” Labelê her nêvîndeno, ganî biziro û dest bi zirayîş keno.

A esna de uca ra yew bazirgan vîreno, senî ke zirayîşê herî eşnawenê, vanê “A merge de yew her û deve ha çerenê la wayîrê înan çin o. Bêrîn ma dest înan ser nin.” Û bazirgan ra çend kesî şînê her û deveyî gênê û hevsar kenê milê înan ra û dekenê mîyanê bazirganî. Bar zî wenanê înan û raharê xo rê dewam kenê.

Tayn şînê zaf şînê, her qefîlyeno, nêşkeno rahar şoro. Merdimê bazirganî gênê herî wenanê deveyî û dewam kenê. Deve xar dano xo, bazirganî ra abiryeno, yeno leweyê yew kaşî, herî ra vano “Hero! Ti zanenî, nika kaykerdişê mi yeno, ganî ez kay bikerî.”

Her dest bi lêbyayîş keno vano “Qurban bena, meke! Ti se kenî? Eke ez to ser ra bêro war, ez nê kaşî ra lêr bena.” La kaykerdişê deveyî ameyo, nêşkeno vîndo, ganî kay biko. Deve xo yew-di rey erzeno naşt-daşt, her serê deveyî ra gînenno war, kaş ra lêr beno û mireno.

Ebdulqadir NECARANIJ

WERDÊ
MA

YELINGE (HÊLUGE)

Amadekar:
Huseyîn Çakan

Senî ke beno wisar, tîjî ver vewre helîyena, awe kaşan ra bi xuşînî yena war. Tanîya tîjî ver helm keweno erdî ser, fekê wekan de, kaş û kûşan de tar û vaş binê erdî ra vejyeno teber. Tewiranê tarî ra yew zî yeling (hêlûge) a. Belean de sey rime erd kena qul, sereyê xo vejena teber. Yew het ra pes û dewar çerenê, hetêk ra zî kê-nayî û cinî tewre û kardîya xo gêne, kaşan ra yelinge dana arê. Anê keye dekenê zereyê yew teştî û awe verdanê ser. Pak şuwenê û qefş bi qefş serê xonça de nîjnenê. Pê kardî kenê werdi. Dima yan kenê belxulî ver pewcenê

yan zî awa girênayî de xeşilnenê. Pa awa girênayî deverdenê zereyê pirocine nesilnenê. Dima bi destan kenê gude û periznenê. Tencere yan tawe de rûn qijilnenê, gudanê yelinge verdanê mîyanê rûnî. Bineyke qijilnenê, çend hakan şikenê mîyan. Boya yelinge keye ra bena vila. Bi afiyet wenê.

Yew zî miqlatika yelinge esta. Vanê:

Yel yelingê
Pel pelingê
Şiwûnûn dîya
Kênûn arda
Vêvûn powta
Pîrûn werda
Pê fiş kerda!

SOLÊ NEWEYÎ

Eyndaricî şinê Hezro, xwu rê solan gêne. Ageyrayîş de serê yenîyêk de nişenê ro, bineyke arisênê. Têver de rûnişenê, linganê xwu danê têver, hawnênê solanê xwu yê neweyan ra. Lingê înan kunê têmiyan, nêzanê kamcîn linge yê kamî ya. Vanê “Aha! Ma linganê xwu nas nêkenê, nika ma go seyîn wirzin şorin keye?”

Înan ra yew bîaqil beno. Çiwa gêno û dano linganê înan ro. Lingê înan decenê. Her kes linganê xwu anceno xwu. Haw-nênê ge lingê înan cêra bîy. Keyfê înan yeno. Wirzenê we, şinê keye.

Wesîle DOĞUÇ

* **Eyndare:** Yew dewa Hezroyî ya, dewleta tirkî nameyê aye kerdo “Kavaklıboğaz”. Eyndaricî kirdkî qisey kenê.

BEDYEL

Medîne BAKIR

Maton û Xêdmem di dewê cîronê yobînan ê. Her yow dew id yow Mehemed beno. În Mehemedî yobînan ra zaf hes kê. Zaf hol ûmbaz pê yê. Rencê yobînan id, kar gurê yobînan id, şinê yobînan îr mişagî kê.

Mehemedî Xêdmemî dersê Quranî dên qijûn dewi. Yow feqîyê yi laj Mehemedî Matonî b’. Nûmeyî yi Salih ib. Hac Mehemedo xêdmemî, yondes hebî qîj yi bî, howt heb lajî, çar heb kênayî.

Waxt ûme şî, qîj yi bî pîl, ûmê zewaj. Mehemedo xêdmemî laj xwu Alî şirawên Maton, vûn “Şû, Mehemed ûmbaz mi ho bûn virazen.”

Alî xebatox ben, hol diyes nînye rû. O semed ra, babî yi Alî şawen, Alî şin Maton. Hê bon id xeftîyên. Yow kêna Mehemedî Maton esta, nûmê ya Mircûn a, mişagon ir taştî ûna. Alî uca Mircûn vînen. Mircûn iz yo kêna ya zaf rind a.

Kêna Mehemedî matonijî raharî Hatek ra lingî şîya Xêdmem, o west areba çînyeb. Tenya rahar a şîna, zerreyê ya Maton a menda. Yena fêk Gaz (hudûdê Maton û Xêdmem), warê Xêdmemî ho uca. Nûmê warî “Yenî Ramî” yo. Alî zî yow babae-gîdo derg, zaf rind biyo. Uca yow dêr vûn:

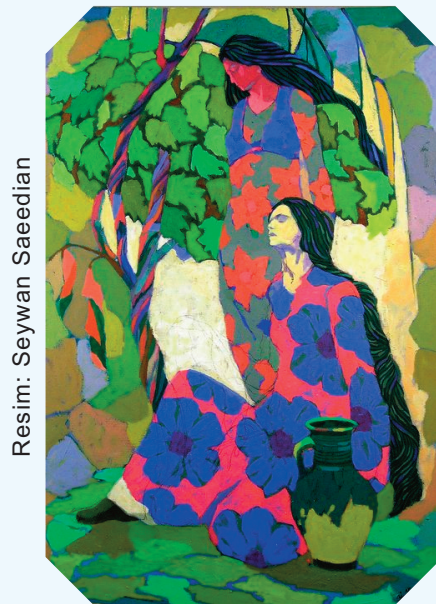
*Yenî Remî çî honik o
Zarec koyî pel tenik o,
Bîye, ez derd û kulî xwu to r’ vajî
Alla zon pel kingerî ben zeriko.*

Şûn d’ Alî şin kêye. Baykî Alî vûn “Tu se kerd? Tu bon viraşt?” Wi vûn “Ê, mi viraşt.” Baykî yi vûn “Qey ti têrginêyê?” Wi baykê xwu ra tuway niyevûn.

Deykê Alî Cewahîri, laj xwu ra vûna “Waxt zewaj tu ûmo. Ma tu biz-

evijni.” Wi îz vûn “Mi yow kêna dîya, şêrin mi r’ aya kêna biwazên.” Vûn “Kêna ûmbaz baykî mi Mehemedî matonijî ya.”

Vateyê xwu kê yow, şin kêna wazên. Mehemedo matonij vûn “Ti îz kêna xwu Yildiz bid laj mi Salih, ma bedyel kê.” La Yildiz qayil nîye bizewîj. Salih zaf ben şa. Yobînan bên an, peynî d’ razî bên. Xêdmemî vûn “Wa Alî şîyer esker, ma vewe kê. Matonij vûn “Ma eynî ruêj vewe kê.”

Resim: Seywan Saedîan

Zimiston ben, pûk ben, wir d’ dew îz vewe nan piri. Ruêj ik vewûn he-wilnên, vor zaf ben, lekûnûn kê vewûn pay. Wir d’ hêt îz kênon xwu gê, yên fêk Gaz (hudûdê Maton û Xêdmem), wir d’ vewî (Yildiz û Mircûn) astûerûn ra yên war, varar şin yobînan ir, bermên. Yow hêt Maton ra, yow het Xêdmem ra, yên vewê xwu gê şin. În zewaj ra wir d’ het îz kêyfeş bên.

Meselaya bedyel îz ûna bena. Bad in zewaj qijûn ra pê ûmbaztîyê yin heta merg dewûm kerd. Mezel in wir d’ Mehemedûn, Çolig id, Duêşê Evdal id hê tîyekîşt id.

Mirîçik
û Fîtik

Arêkerdoxe:

Mizgîn KulataVatoxe: **Bermal**

(35 serrîye, kebanî)

Mintîqa: **Sêwregi**

Beno nêbeno, mirîçikêk beno. Rojêk gilî şino lingerda ci. No vano ez se kera, se kera, se nêkera. Wî-nîyeno ki di cinî hê nan pewjenê. Şino ê cinîyan het, vano “Ka kolîyê şima, şima çiçîya nan pewjenê?” Ê zî vanê “Kolîyê ma çin yê.” Vano “Ê nê gilî mi lingî ra vejê, xwe rê bi-veşnê, şima nan bipewjê.”

Cinî zî kêf kenê, kêf kenê, kêf kenê, vanê “Temam.” Gilî vejenê nan pewjenê, nanê xwe qedînenê. No mirîçik pereno şino. Şino, beno poşman, pey di yeno. Vano “Ka gilîyê mi bidê! Ya şima gilîyê mi danê ya zî şima çar nanî danê.” Ê zî vanê “Eman hewar ma gilî veşna.” Vano “Şima dê çar nanî bidê.” Nê werzenê çar nanî danê, no pereno şino.

No şino şino, şino, finî vînenê ki şîwanê o yo şit şimenno, nan çin yo. Vano “Şîwanê, şîwanê. Ti yê se kenê, ka nanê to?” Şîwanê vano “Nanê mi çin yo.” Vano “Hi to rê, nê nanî mi to rê ardê, ti xwe rê dek şitî miyan bişimi.”

Şîwanê xwe rê kêf keno, kêf keno, kêf keno. Şîwanê nanê xwe keno şitî miyan, weno.

No şino geyreno, geyreno, geyreno, pey di yeno û şîwanî rê vano “Ya ti nanê mi danê ya ti çar çarwey danê!” Şîwanê zî vano “Eman

hewar, ez a çar nanî kotî ra biyara to rê, mi nanê werdi.” Mirîçik vano “Ez fem nêkena, ya ti nanan danê ya ti çar çarwey danê!” Şîwanê werzeno çar çarwey dano ci.

No çarweyan gîno pereno, fina geyreno, geyreno, geyreno. Finî weyneno ki cayên di veyveyê beno. Ê yê veyve kenê, şamî kenê hazir labelê goşt-moşt çin yo. No şino vano “Şima yê se kenê?” Vanê “Ma yê veyve kenê, çarwey çin yê, goşt çin yo ma biwerê.” Mirîçik vano “Hin şima rê çarwey, nê niyê goşt xwe rê ci kerê, şamîya xwe virazê.” Nê kêf kenê, kêf kenê, kêf kenê. Çarweyan gîne cikenê benê kenê şamî.

No şino geyreno, geyreno, geyreno. Fina yeno, wihêre veyvî rê vano “Ya şima çarwayanê mi danê ya zî veyver danê!” Ê vanê “Eman hewar, ma veyver senî bidê to, ma çarwey zî werdi.” Vano “Ez fem nêkena.” Nê werzenê veyver danê nêy. No veyver gîno û geyreno.

Geyreno, geyreno, geyreno. Finî wînenê ki mêrdekê o yo fîtik ceneno. Şino ci het, vano “Ka na fîtika xwe bide mi, ez zî na veyver bida to.” Mêrdek kêf keno, kêf keno, kêf keno. Na ya veyva haziri ameya mêrdekî rê.

Mêrdek gîno fîtik dano ci û veyver xwe rê gîno. No fîtik gîno û veyreno şino darêr ser, vano:

“Duuut duuuut duuuut...
Mi gilî da çar nana,
Mi çar nanî day çar çarweya,
Mi çar çarwey da veyverê,
Mi veyv zî da fîtikê,
Duuut duuuut duuuut” vano, pereno şino.

Folklorê Ma û Xebata Rojnameyê Newepelî

"Heta şêrî tarîxê xwu
nênusnê, go zûr û zirtê
seydvanan dewam bikerê."
Vateyê verênanê afrikayijan

Mihemed Emînê Kafan

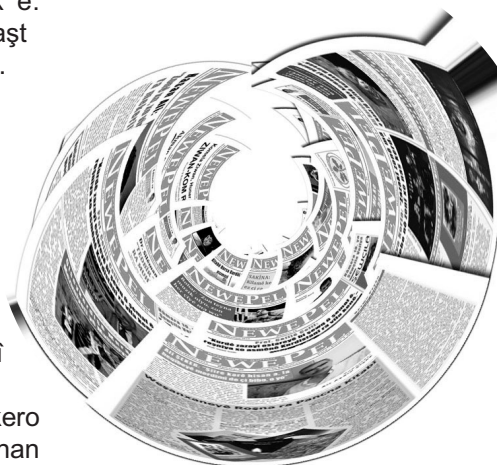
Çekuya folklorî di çekuyanê inglîzkî "folk" (şar/milet) û "lore" (zanist/ilm) ra virazîyaya. Ferhengê Grûba Xebate ya Vateyî ke sey ferhengê kirmancî-tirkî amade biyo de manaya "folklor"î sey "şarnasî (m), şarnasîye (m), folklor (n)" nusîyaya. Zanistê folklorî, manaya "kultûrê maddî û manewî yê milletêk, goreyê qaydeyan ra arêdayîş, tesnîfkerdiş û tehlîlkerdiş o." Coka folklor yew şaxê zanistî yo, têkilîya ci bi zanistanê sey etnolojî, tarîx, cografya, zîwan û edebîyatî bi xurtî esta. Bi taybetî têkilîya folklorî û cografya zaf xurt a. Heme çeşîdê folklorî binê tesîrê cografya de yê û şekil û rengê xwu cografya ra gêne. Destanan û estanekekan ra bigêrê heta çekuyanê zîwanî, heta rengê posteyê însanî binê tesîrê cografya de yê. Hezar serrî verê cû feylesofê cografya Strabonî vato, xûy û karakterê milletê deştan û koyan zî yew nîyê; xûyê şarê deşte nerm o, ê koyî wişk o. Yanî şarê koyan rikin (înad) û serewîşk ê. Tirkî, kurdan ra vanê "înatçı". Raşt a. Şaro kurd rikin û serewîşk o. Înad û serewîşkîya kurdan, koyan ra yena. Çünke kurdî bi hezar serran koyan de cuyayê. Mîyanê şarê kurdî de zî (kurdê vakûrî) ma kirdî hîna zaf wayîrê rike û hina zaf serewîşk ê. Çünke ewro kirdî, goreyê kurmancan ra hîna cor, koyan de, kurmancî înan ra cêr deşte de cuyenê.

Merdim biwazo şarêk nas bikero ganî verê cû biewnîyo folklorê înan ra. Xwura vanê folklor eynaya milletî ya. Gama ke merdim biewnîyo folklorê milletêk ra, merdim zano ke o millet koyan de ciwîyeno yan deştan de, şarê dewan o yan şaristanan, debara înan a rojane çî ser o ya, citêrî biyê yan ney, bawerîya înan seyîn biya. Û heta werd û kincê înan zî merdim zano.

Eger merdim bieşko qalê milletêk bikero, gereka merdim bieşko qalê folklorê înan zî bikero. Çünke her millet wayîrê folklorêk o û bi folklorê xwu yeno şinasnayîş. Şarê Ewropa, 200 serrî verê cû ra bi xwu hesîyayo û wayîr ro folklorê xwu vejîyayo. Folklorê xwu mîyanê şarê xwu ra dayo arê û nuşt. Bi no tewir bingeyê milletbîyayîşê xwu saxlem kerd. Loma folklor de nuştîş zaf mîhîm o.

Folklor, dinya de zafane bi fek biyo vila û dima ameyo nuştîş. Çîyo ke bêro nuştîş vindî nêbeno û neslê ameyeyî rê maneno la çîyo ke nênusîyo vindî beno. Hetê

nuştîşî ra mîyanê kurdan de zî kirdî zaf erey mendê. Çend metnê verênî nêrê hesebnayîş tarîxê nuştêkî yê kurdan nê 20-30 serranê peyînan de dest pêkerdo. Xebata folklorî ser o zî eynî serran de dest pêkerda la na xebate perçe-perçe û sîstematîk nîya. Tayê mintiqayan de vateyê verênan, estaneke, qolî (çibenokî), zewtî, duayî, deyîrî zaf ra tay arêdayîşê la tayê mintiqayan de hema arênêbîyê. Ma gereka nê çîyanê folklorîkan yew bi yew bidin arê û binusnin. Ma wayîr ro ci vejî ke vindî nêbê. La xebatê ke nê serranê peyînan de biyê zî pêro muhîm û tarîxî yê. Çünke nê çî, bingeyê milletê ma virazenê. Raştê ci, şarê kurd, bitaybetî zî kirdî, nê serranê peyînan de hetê nuştîşî ra weş aver şî. Derheqê zîwanî û nuştîşî de, arêdayîşê folklorî de roj bi roje xebata xwu zêdnênê. Gelêk kitabî weşanîyayî. Mesela, da-des kitabê sanikan neşr bî. No ware de kovara Vateyî zaf muhîm a.

Ewro xebatanê baş û ercîyayan ra yew zî xebata rojnameyê *Newepelî* ya. Bi tesîrê nê rojnameyî xortê ma bi xwu hesîyayî û dest bi xebate kerd. Her mintîqa ra nimûneyê folklorî arêdayîşî û *Newepel* de weşanîyayî. Zaf çîyê ma yê folklorîkî vindîbîyayîş û merdîş ra xelesîyayî. Bi no qayde mîyanê şarê ma de, wendiş û nuştîş zî vila bi. Nê xebatan de keda heme kesî zaf muhîm a, zaf bi qedir û qîmet a. Goreyê îstatîskê ke edîtorê rojnameyî Roşan Lezgînî dayî mi, 90 hûmaranê *Newepelî* de nê eserê folklorîkî weşanîyayê:

Bawerî: 7 nuştayî
Çibenokî: 139
Deyîrî: 39
Efsaneyî: 8
Fîqrayî: 57
Îdyomî: 16
Kayî: 31
Lorîgî: 3

Mamîkî: 58
Meselayî: 88
Sanîkî: 76
Vateyê Verênan: 212

Seke aseno, 734 eserê ma yê folklorîkî arêdayîşê, tesnîf biyê, redakte biyê û wina pak rojnameyê *Newepelî* de weşanîyayê û qeyd biyê. Nê eserê ma do heta bi heta bicuyê.

Wa kes nêvajo "Şar şîyo aşme û asîman, ma hema estanekekan dima geyrenê!" Qet rexneyêko baş û raşt nîyo. Ma do qey tarîxê folklorê xwu, tena nê 20-30 serranê peyînan qebul biker? Ma heta pêro çîyanê xwu yê folklorîkan arênêdin û nêusnin ma tam nêbenê millet. Ewro şert û mercê dinya bedelîyayê. Her çî biyo asan. Heta 30 serrî verê cû dewanê Kurdistanî de elektrîk çînê bi. Şewê zimistanî, şewê derg û dilayî bi destanan, bi estanekekan, bi qolan ameyne xemelnayîş û biyêne roşn. Seba ke ma arêkerdişê folklorê xwu de rapey mendê, zafê nê çîyan ewro vindî biyê.

Millet û folklor pîya yê, yewbînan ra cîya nêbenê. Folkloras J. G. Herderê almanî vato "*Miletêk bieşko wayîr ro folklorê xwu yê neteweyî wejîyo, eşkeno xwuser bimano û bicuyo. Eger folklorê înan çînê bibo, ê zî çînê benê.*"

Loma gereka ma wayîr ro folklorê xwu yê neteweyî vejîyê ke ma riyê dinya ra vindî nêbi. Şarê suomî yanî finlandayijan, destanê xwu yê neteweyî "*Kalevala*" keşf kerd, nuşt û weşana. Bi tesîrê nê destanî bi xwu hesîyayî, bî neteweperwer û xwuserîya xwu îlan kerde. Keşfkerdişê nê destanî tayê zî erey bimendêne belkî ewro riyê dinya ra şarê suomî çîn biyêne. Xwura, tarîx de folklorê ma ameyo talankerdiş. Dewletanê dagirkeran folklorê ma xwu rê hesebnayo û sey malê xwu nîşan dayo. Eger çîyo ke nêşkayê sey malê xwu nîşan bidê, na rey texrîb kerd. Ewro yeno zanayîş ke tarîx de zaf mîrektî û eşîrê kurdan, şexsiyetê namedarî yê kurdan, erdê kurdan, destanî, efsaneyî, estaneke û çîyê folklorîkê yê kurdan, dagirkeran dest nayo ser û sey malê xwu nîşan dayo. Tarîx û hefizaya ma zî dagir kerd û waşt ke hem milletê ma, hem zî tarîx û folklorê ma orte ra wedarê.

Eger ma wazenê ewro milletê ma, cografyaya xwu de linganê xwu ser o vîndero, rîş û ristimê xwu tarîxî wa girebido û layê tarîxî ra nêvisîyo, gereka ma sey mîsanê hengemînî, sey morceleyan mîyanê xwu de organîze bibin û heme çîyê xwu yê folklorîkî kom biker û binusnin. Çîyê bînî rê jî Homa pîl o.

EŞEÇ

Yew dewa
Çewlîgî ra
merdimêk şino
esker.

Wexto ke apey
gêreno a, dewijî ser o
yenê pêser, hal-xatir pers kenî.

Xora o wext çewî tirkî nêzanêne, la kam ke bişîyêne eskerî bikerdên, eskerî de Alî Okulî de binêk tirkî musayne.

Kêf-hal perskerdişî ra dima dewijî qayil ê ke bizanê gelo dewijê înan tirkî musayo yan nê. O yew dewij pers keno vano:

- Puto! Ti tirçî towê musey?
O ke eskerî ra amo vano:
- Ey!
- E, eg ti musey, dê vac, nûmê mûnga çine yo?
O bîn vano:
- Îneç.
- La nûmê dîç çine yo?
- Xuroz.
- La nûmê herî çine yo?
- Eşeç.
- La nûme kurrê here çine yo?
Dewijo esker binêk fikrîyeno, nameyê kurreyê herî nîno vîrê ey. Bineyna keno zûr û vano:
- Puto! Vindenê hetûnî kurrê herî pîl bo. Eg bi pîl, ey ra z' von "eşeç".

Îsmet Bor

GÊJÊ XARPÊTÎ

Serra 1960 de Nêweşxaneyê Gêjan yê Xarpêtî ra 423 gêjî remenê. Çarşû û kuçan ra benê vila. Bêser û ber zîqaqan de milletî narehet kenê. Hukmat û esnafî eciz benê. Se kenê nêkenê, nêşkenê yew rayîr vejê.

Welhasile rîsipîyê Xarpêtî yenê pêser vanê mala heqdê nê gureyî ra Serhekîm Dr. Mutemet Beg bêro; we bi xo wayîrê tecrubeyî yo, pisporê gêjan o. Lezabez xo resnenê ey hete, vonê hal meselaya gêjan ino hawa ya.

Doktor bineyke fikirîyeno û vono "De mi rê yew pîpîke biyarê û hemşîreyî, ebeyî û personelê bînî zî mi dima rêz bê. Ma qeystîkî sey şîmendîferî "cuf cuf cuf" kenê, mala ma ney gêjan anê pêser."

Doktor vernî de hemşîreyî û ebeyî û personelê bînî zî tikêna hawayê şîmendîferî veng vejenê û cade de sey loko-motîfî şonê. Çiqas gêjî estê huyenê û qirenê xwu bestnenê rêze wa.

Şarê Xarpêtî malaqa maneno û yeno temaşe. Yew hayleme û cuf-cufe bes-têna, veng şino asmîn. Mutemet Beg verê xwu tadano baxçeyê Nêweşxaneyê Gêjan. Lez beran padanê. Û şaristanê Xarpêtî rehet beno, şar nefes gêno.

Beno êre, gêjan hûmarenê, eke çî veynî! Gêjî biyê 612 kesî.

Arêkerdax: **Mistefa Gomayij**

Her ke ez goş nana deyîra (şuare) Sêy Wusenî (Hüseyin Doğanay) ser, ez bena xemgîn. Mi Sey Wusenî rê vatêne bilbilê Dêrsimî. Çi heyf ke rew merd.

Deyîra xo ya yewe Îsmaîl Axayî ser o ya. Îsmaîl Axa serra 1929 de yeno kiştene. Merdimode sefkan beno. Lacê Kek Axayî û Ana Xatune yo. Ana Xatune waya Dîyab Axayî ya û reîsa eşîra Ferhadan bena. Vatena pîlanê ma gore Îsmaîl Axa yew zabîtê tirkan kişeno. Gorê raporane dewlete ke Dêrsimî ser o nivişîyê, hem kiştene zabîtî ra hem jî dewada tirkanê Çemişgezeke de kelepurkerdişê pezê înan ra qaçax o. La a taw Dêrsim de qaçaxîye çik bo ke. Dewlete hîna nêeşkiyêne ke rehet yew qaçaxî pêgêro. Ser de kî têkilîya eşîra Ferhadan û dewleta tirkan xirab nêbîye. No semed ra Îsmaîl Axa xo rê bêqesawete rehet fetelîno. La rojêk keweno destê hukmatî. Ferhadî nêeşkinê ey raxelîsê, destê tirkan ra peyser bigêrê. Hukmat do ey Xozat ra birusno mehkemaya Çemişgezeke.

A taw mîyanê eşîranê Xozatî Qocan û Qerebalîyan û Ferhadan xirab beno. Qerebalîyan be Ferhadan a jewbînî de rind nîyê. Qocan xora her daîm her kesî de dişmen ê. Qerebalîyan ra jew kes kişt, Ferhadan de rewna dişmen ê. Kam ke îstîxbarat dano nêzanena, la Qerebalî îstîxbarat gêne ke Îsmaîl Axayî benê sûka Çemişgezeke. Tawîl xebere resnenê Qocan, şonê keyeberê Qocan cinenê. Vanê "Şima ma ra filan kes kişt ma kerdîme wayîrê derdî. La nika hukmat ha wo Îsmaîl Axayî beno sûke. Şêrê Îsmaîl Axayî kî bikişêrê, a taw ma endî dawa xo ra vîrenîme ra, gonîya xo ra vaz ênîme. Axayê ma Qocan nê teklîfê Qerebalîyan tawîl qebûl kenê. Vazenê şonê leyê Wusivê Memê Balî (Wusiv Axa). Vanê "Wusiv Axa, hal û hîkayet nîya yo, ma yo şîme Îsamîlî bikişîme."

Axayî dewa Andiqe (Amutka) de ciwîyenê, Wusiv Axa dewa Durnekare de ciwîyeno. Wusivê Memê Balî mordemodê zaf hewl beno. A taw Dêrsim de merdimanê nîyanênan rê "alaybozan" vacîyêne. Senî ke Îhsan Sabrî Çağlayangil vano "Nê

KIŞÎYAYIŞÊ ÎSMAÎL AXAYÊ FERHADAN

Cemsî KAYA

Ana Xatune (reîsa eşîra Ferhadan)

sergerdeyanê Dêrsimî ra hîrê kesan ke vîrenîya alaya leşkerê ma tirkan birnenê, alaye vindirnenê. Wusivê Memê Balî nînan ra yew bî. A taw reîsîya Qocan ezbeta Seydxanan dest de bîye. Heya, Wusivê Memê Balî zaf namdar bî la qeseya xo wertê

eşîre de pere nêkerdêne, çi ke o perê Reskanan ra bî. (Wusivê Memê Balî zaf serewuşk bî, wertê herbê 38î de bi qersuna eşîra ma Qocan ame kiştene).

Wusiv Axa cewab dano, teklîfê axayan red keno û vano "Ez êna la yew şertê mi esto. Eke destanê Îsmaîl Axayî akenê û çeke danê ci, hay-hay ez êna, zobîna ez nêna, ez tifang nêercena merdimêkê destgiredayeyî. Merdimo destgiredaye çimê mi de sey cînîyan o, beno ke ez tifang biercî cînîye!"

Rojek reyna, cendermeyî Îsmaîl Axayî destgiredaye benê Çemişgezeke. Tay çekdarê Qocan şonê virendîya eskerî birnenê. Senî ke eskerî çekdaranê Qocan vînenê, Îsmaîl Axayî wina caverdane remenê. Îsmaîl Axa geyreno eskeran ver vano "Lalawo se beno tifangê biderê mi." La eskerî tifang ci nêdanê. Qocan herdê dewa ma Uşkexe de, mintîqaya Kertê Saye de, bi bêbextîye Îsmaîl Axayî kişenê.

Demêko kilmek tepîya kurdê Dêrsimî 1938 ra ver hem dewleta tirkan de hem jî jewbînî de dişmen bî. Seserra 19. de dewletanê Evropa dewleta Usmanîyan rê vatêne "merdimo nêweş". Rojêk sefirê inglîzan sadrazamê Usmanîyan Fuad Paşayî ra perseno vano "Paşa, bi to dinya de dewleta tewr hêzdare kamcîn a?" Fuad Paşa qet nêfikirîno tawîl cewab dano sefirî, vano "Xirabmalo sefirê min o. Ma na perse zanayene de çi esto, helbet ke Dewleta Usmanîyan a." Sefir şaş beno maneno, vano "A senî qesa ya? Ma ewropîjî şima rê vanîme "merdimo nêweş", ti çitûr nîya vana?" Fuad Paşa gêreno ci vano "Ma şima ewropîjî teber ra nezelîne ma, ma ruçiknenê. Ma Usmanî zere de nezelîne jêwbînî, jewbînî ruçiknenîme, ancîya kî nêrijînîme, payanî ra me!"

Kurdê Dêrsimî ke sey Usmanîyan bî. Çend seerrî teber ra dewleta tirkan de pêrodayêne, zere de jewbînî de pêrodayêne, ancîya kî heta 1938 ameyî. La 1938 de êndî wadê xo bîbî tamam. Çi heyf!

Kayê Ma | HÛMARÎ

Murad Canşad

Tutêk bi reqîbê xo yew çekuye dano vatene û na çekuye gore yew cumleya kilmeka qafîyeyêne besneno pira. Mavajê, tuto yewin vano "Vaje çîtike." O bîn vano "Çîtike." O yewin vano "To eşt rîtike!"

Eke tuto yewin minemin bikero, qafîye pêmeyaro, dore yena tutê diyinî. Mesela, o zî vano "Vaje danga." Oyo bîn vano "Danga." O zî hema cumleya xo besneno pira vano "To werd silê manga!" Kay bi no qayde dewam keno şono.

Bi nê kayî hem hedura tutan yena hem zî qabilîyetê înanê zîwanî aver şino. Qafîyeyê ke pêanê yan verî ra ezber kerdê yan zî a game winî xoverkî pêanê.

Nê kayî gore yew ra hetanî des vateyê qafîyeyinî winî vajîyenê:

A: "Yew." B: "Barê to genim û cew!"

A: "Didi." B: "Tîya de mevindi!"

A: "Hîrê!" B: "De hadê şo arê!"

A: "Çar!" B: "Qet meke zarezar!"

A: "Panc!" B: "To werd telî û sinc!"

A: "Şeş!" B: "Embazê to goliko beş!"

A: "Hewt!" B: "Vileyê xo meke çewt!"

A: "Heşt!" B: "Mi to rê sercil deşt!"

A: "New!" B: "De bizire roj û şew!"

A: "Des!" B: "Êdî bes!"

NAMEYÊ NEBATAN

Amadekar: **Ehmedê Dirihî**

Nasip DEMIRKUŞ

galorê kurdan (Mîyaran)
hesenhişeyneka kurdan
(Çêrmûg)

xanzeka kurdan (Çewlîg)

Kurmancî: gulnîsana kurdan,
gulnexûna kurdan, şilêra kurdan

Soranî: sernixûnka kurdan

Goranî: şagulbenda kurdan

Latînî: *Fritillaria carduchorum*
Tirkî: kürt ağlayangelini, kürt terslalesi

* bûka girînokê kurdan:
TRT 6, tirkî ra tercume kerdo